

1. Hager s. Joh. Casp. / diff. de perfectio-
nis Christiana studio, Wittenb. 1739.
2. ———— diff. de Bileamo, incarnate,
re et propheta periodico, Wittenb. 1739
3. ———— diff. de communione sub
utraq. Wittenb. 1739.
4. ———— diff. de causis cur Christus
morte crucis voluerit mori, W. 1739
5. ———— diff. de theologo non tantum
theoretico sed practico, Wittenb. 1738
6. ———— diff. de momento endronismos
anime fidelis, Wittenb. 1726.
7. ———— diff. de defectibus afflictio-
num Christi a Paulo supplendis
ex Coloss. 1 v. 24. Wittenb. 1730
8. Hager s. Joh. Georgij / diff. de graduum
proverbio: prox contra daktisein
Act: VIII v. 5. Lipsia 1738.

921
משלחת הלהם
על בני המים

i. e.
DE

PANE SVPER AQVAM
MITTENDO

COHEL. XI. COMM. I.
DISSERTATIO PHILOLOGICA
QVAM

PRAESIDE

DN. IOHANNE CHRISTIANO
HEBENSTREITIO

SS. THEOL. DOCT. ET LINGV. SANCTAE
PROF. P. O.

PRAECEPTORE SVO AD CINERES
VSQVE DEVENERANDO

IN
ACADEMIA QVAE LIPSIAE FLORET
DIE XII. APRIL. A. R. S. CI919CC XXXVII.

ΣΤΗΜΦΙΛΟΛΟΓΟΥΝΤΩΝ

EXAMINI SVBMITTIT

A V C T O R

M. IO. GOTTLOB GLEISBERG

SIEGERSDORFFIO LV SATVS.

L I P S I A E
EX OFFICINA LANGENHEMIANA.

21

COPIA

DE

PANE SUPER AQUAM
MITTENDO

COHEL. XI. COMM. I.

DISSERTATIO PHILOLOGICA

PRÆSIDIO

DR. IOHANNIS CHRISTIANO
HERBSTREITIO

SS. THEOL. DOCT. ET LINGV. SANCAR.
PROP. P. O.

PRÆCEPTOR. SVO AD CINERES
VSQVE DEVENIENDO

ACADEMIAE QUÆSITISSIMÆ FLORET

IN DIE XIII. APRILIS. MDCCLXXXVII.

ETYMOL. AOTONTOI

EXAMIN. SVBMITTIT

ACTOR

M. IO. GOTTL. GELISBERG

ALSDORF. P. O.

PP. S. I. A.

EX OFFICINA LANGENHEIMIANA

V I R O
ILLVSTRISSIMO EXCELLENTISSIMOQVE
D O M I N O
DN. IOHAN. GVILIELMO
DE MALZAN

LIBERO BARONI

A

WARTENBERG, PENTZELIN
ET MILITSCH

DYNASTAE IN OTTENDORFF, POSSEN
THIERGARTEN ET SCHLEMMERN

DOMINO SVO INDVLGEN-
TISSIMO

NEC NON

PERILLVSTRI ET EXCELLENTISSIMO
DOMINO
DN. WOLFF CASPAR
ABRAHAMO
DE GERSDORFF

DYNASTAE IN SIEGERSDORFF, TSCHIRNA
NEVDORFF, BIENITZ ET ALTENHAIN
REGI POLONIARVM ET ELECTORI
SAXONIAE A CONSILIIS AVLAE
ATQVE IVSTITIAE

MAECENATI SVO
DEMISSE COLENDO

HOSCE LABORES ACADEMICOS

CONSECRAT

AVCTOR.

PERILLVSTRES ET EXCELLEN-
TISSIMI DOMINI.

Splendida desunt vocabula, quibus
Splendidissima Vestra Nomina in
praesentia rerum extollere possim.
Sane per Vestrum Splendorem at-
que Auctoritatem non exiguum huic
specimini Academico conciliari cre-
do ornamentum. Multae quidem sunt, quas habeo, cau-
sae, hancce Dissertationem, qualiscunque demum sit,
VOBIS dedicandi: inter ultimas tamen haud pono
meum erga VOS, Viri Perillustres, obsequium, nec mi-
nus declarandae pietatis desiderium; denique spem, qua,
fore, ut in Vestris Nominibus praesidium aduersus in-
uidorum iniurias inueniam, certo confido. Nullus sane
mibi metus est, ne sint, qui institutum meum improbare
audeant, quod Dissertationem hanc sacram Philologi-
cam Tantis tamque Illustribus Reip. Luminibus conse-
crare non erubescam. Hoc unicum ex Cicerone allegas-
se, illos, siquierunt, erit refutasse: Nil est naturae homi-
nis accommodatius beneficentia. Quae est igitur melior
in hominum genere natura, quam eorum, qui se natos ad
homines iuuandos, tutandos et conseruandos arbitran-
tur? Cum vero hic ipse intendatur in hac Dissertatione
scopus, ut beneficentiae vel liberalitatis studium ob bea-
tissi-

tissimos eius fructus omnibus commendetur, illudque
exercentibus applaudatur: non video, cur vituperan-
da sit instituti mei ratio. Quarenti enim mihi eiusmo-
di Maecenatum genus, in promptu erat haec Virorum
Perillustrium Biga, qui in beneficentiae studio Impera-
tori Tito sunt simillimi. Solenne enim et ipsis propo-
situm fuit: non oportere quenquam a sermone suo tri-
stem abire. Et licet die absque beneficiis elapso nun-
quam fortasse memorabilem illam meritoque lauda-
tam vocem ediderint: Amici, hodie diem perdidisti!
hanc tamen animo voluisse indubie confido, et ut confi-
dam, prona eorum ad bene de bonis merendum volun-
tas, cuius abunde cognita, iubet. Hinc et illud ipsis
encomium debetur, quo Titum exornauit Orbis eru-
ditus. Vos, inquam, merito appello: Amorem et De-
licias Musarum, Vestrorumque subditorum. Et,
(quod vero serotandum eueniat) hoc fore ominor Epi-
taphium: Hi duo extincti sunt maiori musarum et
subditorum damno quam suo. Illustrissime Baro, eui-
dentissima iam demonstratione Tuum in pietate seruo-
rem, amorem erga studia, beneficentiam in litterarum
studiosos, liberalitatem erga pauperes, et denique be-
nignissimum animum erga subditos multis verborum
ambagibus publice exponere possem, nisi Tua me mo-
destia omnem operosam laudationem perosa ab hoc
ipso consilio reuocaret. Nec sane opus habeo, illud
enim praedicantis famae plena sunt omnia. Hoc vni-
cum saltem celebrare per Tuam humanitatem liceat,
quod Tua Splendidissima Domus, quemadmodum olim
Gilliae

Gilliae Agrigentini, Viri opibus excellentis sed multo etiam animo quam diuitiis locupletioris, quasi quaedam munificentiae officina credatur. Vt enim, quod Gillias possidebat, omnium quasi commune erat patrimonium, sic idem de Te, quam egregie verum sit, ita constat, vt nullo indigeat argumentorum apparatu. Cum vero et ego Patrocinii Tui amplissimi deuotissimum me profitear Clientem, vna cum multis aliis musarum castra sequentibus per quadriennium in hac Academia exactum liberalissimis litteras prosequendi subsidiis benignissime mihi collatis inclyto Nomini Tuo obstrictissimus: iniurius, imo turpissimi omnium vitiorum vitii, in quod ingrato quis animo incurrit, accusandus essem, nisi pro tanta beneficiorum collatione, quantum fieri potest, obsequiosissimas persoluerem gratias. Plura animo concepta teneo, quam quidem verbis exprimere valeo, merita enim Tua praeconio meo longe sunt maiora. Hinc hoc saltem in votis habeo, vt Deus Te seruet longo temporum tractu sospitem atque florentem in splendidissimae Tuae Domus ornamentum, subditorum praesidium et meam studiorumque meorum spem certissimam. Imo meritorum Tuorum rerumque ex voto fluentium iubar nulla vnquam aduersorum caligine obrui sinat summum, quod supplex imploro, Numen. Sed et Tua, Perillustris et Excellentissime Domine, Domine de Gersdorff gratia, qua bonas artes earumque cultores complecteris, fretus, has Illustri Tuo Nomini meditationes dedicare audeo. Initio equidem quammaxime

me verebar, hoc Tibi rudi arte confectum opus offerre, quia nil in conspectum Tuum venire fas est, nisi perfectum omnique ex parte absolutum. Verum enim vero de amore Tuo haud sane vulgari erga parentem meum beate nunc defunctum, et de insigni gratia, qua, ut complures artium cultores, ita et me hucusque amplecti dignatus es, cogitanti mihi, spes nata est certissima, fore, ut audaciae gratiam facias. Quemadmodum Tuo sub regimine Parenti meo aliquando bene fuit, sic mihi Tuo sub patrocinio splendidissimo etiam nunc bene est. Tui proinde Maecenas Indulgentissime, memor, summa animi pietate Tuam mihi grauisimum in posterum humillime expeto praesidium. Faxit diuina, quae ad munus splendidissimum Te euexit, sapientia, ut firma continuo fruaris valetudine in patriae et reipublicae salutem, in litterarum perpetuum decus, in omnium denique clientum, in quorum numero et meum profiteri liceat nomen, solatium certissimum. Haec sunt, Viri Perillustres, vota et suspiria mea, hoc est obedientiae meae testimonium, haec tandem est tantorum beneficiorum mihi exhibitorum dulcis recordatio et debita illis pietas. Accipite illa, quo soletis animo, ab

ILLVSTRISSIMORVM VESTRO-
RVM NOMINVM

humillimo Cliente

M. IOH. GOTTL. GLEISBERG.

PROE M I V M.

§. I.

Quod sacri codicis libri in rebus ad salutem et fidem pertinentibus sua luce radient, et ita quidem, ut a quolibet, simplicissimo etiam, qui rationis usu polleat, debitamque attentionem adferat, percipi possint, vnanimi Theologorum nostri coetus consensu asseritur strenueque defenditur. Nemo tamen inficias ibit, Deum aliquam hinc inde obscuritatis umbram isti luci admiscuisse; cuius rei quin sapientissimas habuerit causas, nullum est dubium. Recte interim Augustinus de doctrina Christiana L. II. C. VI. monet: *nil fere de illis obscuritatibus erui, quod non planissime dictum alibi inueniatur.* Sunt inter viros Θεοπνεύστis, qui, dum Spiritus S. in suggerendis verborum conceptibus ad indolem, ingenium et consuetudinem scribendi suorum amanuensium se accommodauit, pro hac ipsa diuersitate, sublimi, mediocri humilique dicendi genere vsi fuerunt. Sic Esaiae dictio est grandiloqua variisque floribus oratoriis mixta, cum e contrario Ieremiae, si cum ista compareretur, humi quasi repere videatur, licet suo nitore et elegancia non destituatur. Et quis quaeso negabit, a styli temperamento interdum, et vix raro, perspicuitatem aut obscuritatem

DISSERTATIO DE PANE

tatem sensus pendere. Cum vero de obscuro libri Coheleth stylo, deque plurimis, quas parit, difficultatibus conqueri videas tantum non omnes, quotquot eius interpretationem susceperunt; quaeri posset, quaenam causae videantur illius difficultatis esse? et affirmandum omnino est, difficillimam huius libri interpretationem esse tum ob concisam in ebraeo textu dictionem; tum ob rerum varietatem, quas tractat; tum etiam ob intermixtas Epicuraeorum *μιμήσεις* ab iis, quae propria Salomonis sunt, eque animi illius sententia prolata, accurate discernendas. Stylus enim est poeticus, adhibet Ecclesiastes singularem verborum delectum, sententiarum pondus, affectus vehementes, hemistichia certis numeris commensurata, abruptos saepe sermones aliasque metricae structurae affectiones per vniuersum dominantes libellum. Et licet e Pontificiis Pineda et ex Nostris Vener. Ioh. Henr. Michaelis in Diss. de libro Coheleth §. 23. negent, librum hunc metri legibus esse scriptum; omnibus tamen non videntur satisfacere dissentientibus; quanquam dissimulandum non est, haec paulo obsecuriora et incertiora esse: iudicium vero euidens ferre in procliui foret, si metri ebraei rationem exacte haberemus competentam, nec horum poesis inter deperdita antiquitatis *καμήλοια* locum esset nacta. Hinc tam diu cum veteri ecclesia, inuita licet Synagoga, hic Ecclesiastes in poeticis computandus erit libris, quam solidis non dimouemur argumentis.

§. II.

Sed non solum de stylo, verum etiam de scriptore huius libri ingens est sententiarum diuortium, quod autem componere nec huius loci nec nostrum est, nec necesse etiam, quoniam, qui hunc librum Ezechiae tribuunt, Iudaeorum Magistri *) a Calouio in Bibliis illustratis ad h. l. p. 128. notati sunt. Qui Esaiam Auctorem affirmant, quorumsum inprimis pertinet Rabbi Gedalias **) tam facili reuici negotio quam illud absque

*) Sic enim fabulantur in Bava Bathra Cap. I. f. 15. יחזקיה וסייעתו כתבו יחזקיה וסייעתו כתיבו: שיר השירים קהלת: i. e. Ezechias et coetus eius scripserunt Esaiam, Proverbia, Canticum Canticorum et Ecclesiasten.

**) Cuius opinio patet ex Schalscheleth Hakkabala f. 66. b. vbi sic inquit: ישעיה

que ratione et momento, quin et absque auctore vlllo stant, obseruauit Magnif. Lubecensium Praeful Dn. Ioh. Gottl. Carpzou. Introd. ad LL Poët. Bibl. V. T. p. 173. Qui compositionem huius libri in Zorobabelis aetatem detrudunt, quorum princeps est Hugo Grotius, a Calouio refutantur ad Ecclef. XII, II. T. I. Bibl. Illustr. p. 1248. Et qui tandem Iesum Ioiadae filium, summi alicuius post exilium Babylonicum Pontificis circa tempora Regum Persicorum Xerxis Longimani et successorum, scriptorem esse autumant, quam coniecturam Vir Celeb. Herm. von der Hardt in peculiari Schediasmate anno 1714. de libro Coheleth promulgauit, praeter foecundam ingenii coniecturam nil afferre, laudatus Carpzouius l. c. inter alia inde probat, quia Iosephus quidem Antiqu. Iudaic. L. XI. C. VII. memorat, caedem Iesu Ioiadae a fratre in templo patratam, sed de relicto eius ecclesiastico opere *ספרו שלמה* ne *למה* quidem addit. Referimus itaque Ecclesiasten ad Salomonem ipsum a Spiritu S. actum auctorem, t. ob libri *ספרו שלמה* *) t. ob signatissimam per vniuersum librum Salomonis delineationem tam viuam expressam coloribus, vt in neminem nisi Regem nostrum quadrent; t. ob consensum vniuersae antiquitatis et Iudaicae **) et Christianae.

§. III.

Extra omnem dubitationis aleam etiam adhuc positum est, librum hunc prae multis aliis ex sacri codicis libris esse perobscurum: hinc et causa in promptu est, quare factum sit, vt multa hinc commenta sua elicerent, hocque libro ad libidinem suam abuterentur pene omnia hominum genera. Atque hinc factum quoque, vt sapientes Ebraeorum, quemad-

B 2

modum

: לער זקנה שלמה סמוך למיתתו שרתה: i. e. Esaias scripsit librum suum, et Prouerbia, et Canticum, et Ecclesiasten.

*) Haec enim est inscriptio: בן דוד מלך בירושלם Verba Ecclesiastae, Filii David, Regis in Ierusalem.

**) Qui patet ex eo, quod aiunt: לער זקנה שלמה סמוך למיתתו שרתה: עליו רוח הקודש ואמר שלמה ספרים הללו משלי שיר השירים קהלת: i. e. tempore senectutis Salomonis, habitauit super ipsum Spiritus S. dixitque Salomo hosce libros: Prouerbia, Canticum Canticorum, Coheleth; vti ex Zemach David allegat Hottingerus Thesaur. Philol. L. II. C. I. Sect. 3. de Hagiogr. p. 487.

DISSERTATIO DE PANE

modum ex Talmude *) patet, omnem nauarent operam, ne hic liber aetatem posteritatis attingeret, quia haeretica quaedam et inter se pugnancia in eo contineri viderentur. Sed longe aliud eos postea tulisse iudicium constat, cum dicta de timore Dei, de vanitate mundi etc. in ipso reperissent. Comlectu dignissimum, quia felicem inde expectabant effectum, fore vt homines regere affectus discerent, et quoniam videbant et principium eius et finem verba legis continere, i. e. cum lege Dei conuenire, quod probat Hottingerus auctoritate Ebraeorum in Thesauro Philol. l. c. Quare patet, verum esse, quod vulgo aiunt: semper videndum, quomodo quidque dicatur, cumque contextu conferendum. Inciuile enim est, inquitur ICTi, particulam aliquam legis sumere non perspecta tota lege. Phraeos et dictionis insolentiam a reliquo virorum Θεωρησεως stylo interdum paululum recedentem multis interpretibus crucem fixisse negari non potest; sed omnia sic se habent, vt adhibitis legitimis Hermeneuticae S. regulis ope Spiritus S. verus et genuinus sensus ad oculum appareat. Cum vero et illud, quod Ecclesiastes de pane super aquam mittendo asserit, multis interpretum opinionibus obnoxium fuerit, operam me perditurum haud existimaui, si studiorum meorum specimen editurus ad illius probabilem sensum eliciendum animum adicerem. In quo illud agam, vt initio ipsum asserentum philologicè perlustrem; tum primarias examinationes sententias, et tertio interpretationem nostri Megalandri, metaphoram a re nautica petentis, defendam.

Eccles. XI, 1.

שָׁלַח לַחֲמֶךָ עַל-פְּנֵי הַיָּם כִּי בְרֵכַת הַיָּם תִּמְצָאנוּ:

SECTIO I.

Excussio philologica vocabulorum et phrasium in hoc dicto obuientium.

§. I.

*) De Rabbis in Talmude, Massichta שבת C. II. legitur: בקשו חכמים לנגור ספר קהלה מפני שדבריו סותרין זה את זה i. e. voluerunt sapientes occultare librum Coheleth, eo, quod verba eius inter se pugnant.

§. I. *Ubi dicitur: Spiritus S. int.*
Vt verus et genuinus sensus, quem in hoc ipso loco Spiritus S. intendit, inueniatur, necesse erit, eas, quas adhibuit voces et phrasas, diligentius perpendere. Verba enim sunt signa cogitationum: hinc ex verbis et phrasibus diiudicandus est sensus auctoris. Cumque sensus Scripturae S. id sit, quod Deus ipse Scripturarum Auctor in scripturis et per scripturas tanquam per expressissimum diuinae mentis *diuinae mens* hominibus cognoscendum et intelligendum exhibet, de quo Glassius Philol. S. L. II. P. I. init. p. m. 347. prolixius differit, ipsa vocabula eorumque significationes merito ex ipsa Scriptura eruenda sunt.

§. II.
 Primo loco consideranda se offert phrasis **שלח לחם** et vix opus erit multis, quae in medium producantur exemplis, ad demonstrandum, radicem **שלח** significatum *mittendi* habere. Notio enim est frequentissima et in omnibus fere Scr. S. plagulis legenda. Quod vero eadem radix significationem iaciendi et proiiciendi habeat, non negamus, quandoquidem hoc ex eo colligere licet, quod inde descendit **משלח** extensio manuum Deut. XII, 7. et **שלח** telum, quia illud proiicitur 2. Paralip. XXXII, 5. it. **שלח** propagines, quasi projectiones dicas; et huc tendit Mercerus atque Iunius et Tremellii versio. Et ita confine est quodammodo **שלח** ideo forte, quia, vti literae vnus organi, sic et illae, quae pronuntiatione aliqua ratione conueniunt, quales esse **ך** et **ת** negari non potest, aut facile commutantur, aut certe significationis cognatae radices pariunt. *Construitur* autem hoc in loco cum **שלח לחם** Non potest ignotum esse, panem in Scriptura sacra haud raro poni pro frumento seu semine, ex quo panis fit, et vicissim; quemadmodum saepe materiaturum pro causa materiali ponitur, locorum plurium perspicuo testimonio. Sic panem pro frumento dixit Hiob. XXVIII, 5. Pf. CIV, 14. Ef. XXVIII, 28. sicut vicissim frumentum pro pane ponitur Zach. IX, 17. Thren. II, 12. Quo tropo etiam **קמח** *farina* ponitur pro frumento. Ef. XLVII, 2. Testes quoque sunt Rabbini, qui optime monent, contineri panis nomine triticum, hordeum, et speltam; quia ex his confici panis solet, vid.

vid. Gaddakeri Opp. Critica p. 269. Et quid obstat, quo minus sub panis nomine, cuius mentionem facit Ecclesiastes in loco nostro, omne id, ex quo panis confici solet, intelligi queat, cum explicationem hanc hodiernus quoque vsus confirmet. conf. Drusius in Prouerbiis Class II. L. II. 48. quae extant in Criticis Sacris T. VI. p. 1751. Commendat itaque Coheleth per hanc phrasin eleemosynas, et dum *mittere panem suum* iubet, eo ipso docet, de proprio esse largiendum: non enim his auferendum est, quod illis dare constituimus. Quare etiam eleemosyna dicitur iustitia Matth. VI, 1. conf. Drusii Obseruat. L. IV. C. XI. quae extant Crit. Sacr. T. VI. p. 1364. Et certe non ex abrupto hic Salomo ad eleemosynas delabitur, sed capta sapienter ex antecedentibus occasione, id quod per-eleganter Venerab. D. Michaelis in Annot. ad hunc locum ostendit, dicens: *adhortatus erat in praecedentibus ad laboriositatem vitato luxu exercendam. Tam ne quis putet, se non opus habere, vt laboret, siquidem abunde ipsi suppetat, vnde viuat; hinc grauiter monet, ob pauperes saltem esse laborandum, vt illis bonorum nostrorum partem suppeditare possint.* Hanc vero sententiam et Paulus confirmat Eph. IV, 28. Sed communis hominum consuetudo est, ab altero extremorum deuoluere ad alterum, hinc ne existimare aliquis posset, Salomonem luxum dissuadendo docere voluisse auaritiam: admonitionem adiungit ad legitimum beneficentiae studium, et quomodo sapienter vtendum sit vitae subsidiis. Ex hac ipsa itaque connexionem ad oculum adparet, Salomonem per *לחם לחם* commendare studium beneficentiae.

§. III.

Obiectum personale eleemosynarum sunt pauperes, hi vero interpretibus indicari videntur per *על-פני חמים* de quo tamen infra Sect. III. non nihil monebitur. Equidem Scholiasten ad Ben Sirae Adagium *) eiusdem fere cum hoc Salomone summae, nisi quod Chaldaicum est, exponere hanc phrasin etiam de hospitalitate obseruat Drusius: sed se com-

*) Ita conceptum est Ben Sirae adagium: *ויקח לחם על-פני מיא* i. e. sparge panem tuum in superficie aquarum et in arida, et tu inuenies eum in fine dierum.

mendari potius putare ait liberalitatem, quam exerceri praecipiat in omnes promiscue si pauperes sint s. diuites, Comment. ad Ben Sirae Prouerbia Alph. primo litt. Zain, in Criticis Sacr. T. VI. p. 1875. Targum sic vertit: אוֹשִׁיט לַחֵם פְּרִנְסוֹתֶיךָ לְעַנְיֵי דְרַחֲלִין כַּסְפִּינֶן עַל אַפֵּי מַיָּא *da panem sustentationis tuae pauperibus, qui ambulat in nauibus super faciebus aquarum.* Frequens est significatio particulæ על secus, iuxta, prope, super; et non nego, siue veritas in superficie aquarum, siue *secus* faciem aquæ, sensum manere eundem: largiendum esse pauperibus; quanquam haec tropice dicta varie explicant applicantque interpretes. Alii existimant, per mittere semen supra aquas, moneri benefactores, benefacere his, quorum facies lacrymis sunt irriguae; et *super aquas* quidem, ita vt periisse videatur. Perire enim quodammodo, quod pauperibus datur, cum gratiam referre ob inopiam non possint, vid. Drusium in Prouerbiis Class. II. L. II. 48. in Criticis S. loc. cit. p. 1751. Grotius autem eo interpretatur, quod largiendum sit egenis, vbi nulla spes sit recipiendi, Luc. XIV, 12. 13. 14. Grauiam enim in aquam proiecta non facile recuperari. Hinc benefaciendum esse et indignis, in quos collatum beneficium perituum credamus, aut quos ingratos fore, praeuideamus, inquit Mercerus. Accedunt illi Belgae in Annot. et ad prouerbium vsu receptissimum prouocant, quo, periisse aliquid aut temere locatum esse affirmaturi, in mare aut super aquas coniectum dicere soleant. Wilhelmo Pemble autem Anglo in expositione in Eccles. videtur esse in his Salomoneis verbis *μῆμησιν*, quae auarorum tenacitatem referat. Eorum vero frequentem esse prouerbialem locutionem, qui sordes suas hac ratione defendere contendant, quasi largiri s. eleemosynas egenis dare idem esset, ac panem proiicere in aquam ad pascendos pisces. Sed Salomonem, illis manifeste contradicentem, asserere, quasi per *ἐπιπροσπίην*; esto, sic proiici in aquam beneficium i. e. ex tua opinione male locari: sed bene factum! proiice panem tuum super aquas, apud Polum in Synopsi h. l. Item paulo aliter Drusus praeter id, quod supra exposuit, proiice panem tuum super aquas, ait idem esse, atque *benefac multis*; aquam vero in litteris mysticis multitudinem signifi-

significare l. c. Quasi diceret: Sis hilaris dator, hilarem enim datorem Deus amat, iuxta dictum Apostoli, et cum multis benefacis, eo animo sis, quasi rem vilem abiicias. Si enim quaeritur, quomodo dandum sit pauperibus, tria circa hunc actum obseruanda esse monet ex Ebraeis Drusius ad Ben Sirae Proverbia lit. Ioth. in Crit. Sacr. p. 1877. primo, vt eleemosyna detur clam et in occulto, non palam et in aperto aut publico; secundo, vt detur vultu hilari; tertio, vt eum, cui damus, blandis alloquamur verbis: nam dono gratiam conciliare orationem, quae saepe numero plus valeat ac possit, quam ipsum donum. Alii denique metaphoram hanc esse petitam a re nautica existimant, his inducti rationibus, tum quia Salomo re nautica non parum occupatus fuerit, tum maxime, quod etiam phrasis haec מִי פִּנְיָ עַל־ de navigatione vsurpetur Gen. VII, 18. et Es. XVIII, 2. Hinc idem esse, ac si dixisset Salomo: nauigio veluti committe, instar mercatoris, bona tua trans mare vehenda, tanquam plane deperdita, vnde tamen magno cum foenore postea redibunt, quae B. Geieri verba sunt h. l. Nemo enim vnquam securus se mari commisit, affirmante Synesio in Epistolis, quae extant in Capelli Critica S. p. 164. Elegans quoque locus e Chrysofomo est, qui Hom. XXIII. de eleemosynis ita scribit: ἡ ἐμπορία καὶ πνεύμασι καὶ κωμοσι θαλάσσης ὑπὸκειται καὶ ναυαγίῳ πολλοῖς, καὶ τὰ σπέρματα καὶ αὐτοχμοῖς καὶ ἐπομβραῖαις καὶ ἑτέροις ἀέρων δυναμίσαις. Τὰ δὲ εἰς τὴν χεῖρα τῆς κυρίας καταβαλλόμενα χεῖματα ἀνώτεροι πάσης εἰσὶν ἐπιβλήης, καὶ εἰδὲς δύναται ἀρπάξεν ἐκ τῆς χειρὸς τῆς λαβόντος τὰ δοθέντα ἀπαξ, ἀλλὰ μένει πολὺν ἡμῖν καὶ ἀθάτον ἐργαζόμεναι τὸν καρπὸν καὶ τὸν ἀμνητὸν ἐν καιρῷ φέρονται πλοῦσιον. Mercatura tum ventis tum fluctibus maris et naufragiis multis est obnoxia, et semina ariditati et imbrum vi cacterisque aëris imbecillitatibus. Quae vero in Domini manus deponitur pecunia, omnibus insidus superior est, nec quisquam rapere e manu suscipientis valet, quae semel data sunt, sed permanent, multumque nobis et immensum fructum praestant, messimque tempore suo diuitem adferunt. Celeritatem quoque et promptitudinem erogandi eleemosynam significare existimant; quando enim nauis super aquis vehitur rapidis, celerrime ad locum suum longinquum

ginqum peruenit. Huc optime quadrat prouerbium: *bis dat, qui cito dat, nil dat, qui munera tardat.* Inuenies vero retributionem in altera vita a Deo remuneratore praestandam 1. Tim. VI, 19. Matth. XXV, 34.

§. IV.

Commendat Ecclesiastes liberalitatem erga pauperes ob beatissimum euentum **כי ברכ הימים המצאנו**. Qui cum Drusio verba: *mitte panem tuum super aquas*, eo dici volunt, vt indicetur, sine spe etiam lucri esse benefaciendum, quemadmodum spes nulla facile est recuperandi, quae in aquas proiciuntur, ita explicant hanc alteram commatis partem: non peribit et infrugiferum erit, quod tamen fieri videtur, cum panis vel pecunia abiicitur in aquas; sed id quod ex fide pauperibus communicatur, in Dei manus reponitur, et ita post multa tempora rursus inuenitur. Vel, vt cum Grotio loquar: Deus pro ista beneficentia noua in te beneficia conferet. Qui autem ad rem nauticam respici volunt, ita explicant: Post multos dies, i. e. post longum tempus, reuertente naue, habebis lucrum. Licet enim pauperes non statim tibi gratiam reddere possint, post multitudinem tamen dierum **El. XXIV, 22. Pf. LXXVIII, v. 32.** vbi proiectae tuae et erogatae eleemosynae prorsus eris oblitus, retribuentur tibi eleemosynae et in hac et in altera vita. Verbum **מצא** Geiero et Schmidio in speratam imo desperatam adeoque eo gratiorem notat retributionem Matth. VI, 25. Imo ipse Seruator noster iubet **Luc. VI, 35.** vt dicto modo eleemosynas porrigamus: *benefacite, inquit, et mutuete, vnde nil speratis.* Thomae autem Cartwrighto videtur Ecclesiastes hoc verbo occurrere impatientiae hominum velle, qui, nisi statim compensentur beneficia, animum despondent: Hinc dicere, inuenies illam praeter spem et opinionem tuam. Recte profecto et plane ex Apostoli mente, largiter ferentem largiter messurum affirmantis. Nam vt agricolis seges cum foenore centuplo redit, ita ob promissionem praecepto de erogandis eleemosynis hinc inde additam, certo sperare iubet Salomo, benefactum nunquam periturum esse, sed abunde compensatum iri, aut, in hoc aut, in altero seculo aut in vtroque. Caeterum quomodo

modo Raschius hanc futuram beneficiorum locatorum compensationem exemplo insperati officii Iethroni a genero Mose pro hospitio redditi illustret, vide infra Sect. III. §. 4. Denique circa phrasin quidem **כִּרְבֵּי הַיָּמִים** varie sentiunt interpretes, sed ita tamen, ut diuersitas ista ad vnicum redeat sensum. Sunt, qui **כִּרְבֵּי** adiectiue vertunt *post multos* dies, ut Brentius in Comment. et Michaelis in Annot. Alii per substantiuum explicant *post multitudinem* dierum, quod idem est, ac *post multos* dies. Sic habent versiones Piscatoris et Pagnini, itemque Flacius in Clauae Scripturae S. P. I. p. 236. Tandem sunt, qui verbaliter interpretantur, existimantes **כִּרְבֵּי** indicare Infinitiuum, in *multiplicando* dies i. e. cum multiplicantur; quorum pertinet Iunii et Tremellii versio. Et quamuis nulla explicatio a scopo aliena sit, prior tamen videtur simplicior Seb. Schmidio in Comment. ad h. l.

§. V.

Atque ex his constare quidem potest de vero et genuino Spiritu S. sensu, quem in hoc ipso loco per phrasas et vocabula intendit. Fatentur tamen omnes fere interpretes, Mercerus, Iac. Matthiae, Geierus, et inprimis Lutherus aliique, ordinem et connexionem inuentu esse difficiliorem. Inquit enim D. Geierus: *Fateor hic ingenue, me accuratam logicisque regulis conuenientem dispositionem in hoc libro explorare non potuisse, quia vel Salomo eiusmodi methodum nobis v'sitam non attendit, et pro ratione multiplicium vanitatum et hinc et illinc sibi occurrentium easdem in chartas coniecit, vel quia humilia nostra ingenia subtilissimum tanti scriptoris acumen attingere nequeunt.* Omissio tamen eiusmodi ordine logico, ex cohaerentia patet, Salomonem, post recensitas varias huius vitae vanitates, subiungere iam sub libri finem salutare quosdam exhortationes ad vitam beatam et ad bona temporalia recte impendenda voluisse, quod praecipue praestamus caritate et beneficentia; et de hac Salomonem in hoc loco agere manifestum satis est, et interpretum tantum non omnium sententia. Sed cum de phrasi metaphorica **עַל פְּנֵי לַחֲמֵךְ** variae sint interpretum opiniones, in earum praecipuas, quas in haecenus commemoratis vidimus, ut iam inquiratur paulo accuratius, ordo monet. Tractabit hoc

SECT. II.

SECTIO II.

De primariis potiorum interpretum circa hunc locum sententiis.

§. I.

Quod mira sit interpretandi varietas circa hunc locum, ostendunt Commentarii tum antiqui tum recentiores. Causa vero in promptu est, factum enim hoc esse existimo ob vocum ipsarum non vnam significandi rationem, sed variam atque multiplicem. מלל enim mox pro eicere aut proicere, mox pro emittere aut abiicere; מלל iam pro semine et frumento, iam pro pane ipso inde confecto; מים nunc pro mari aut flumine, nunc pro locis irriguis et vliginosis, nunc pro lacrymis aut lacrymabundis; על iam pro super, supra, iam pro secus, iuxta, secundum, ad, et aliis atque aliis modis accipi, e superiori sectione patet. Non mirum itaque, si complures interpretandi rationes emergunt, de quibus, quae cui sit praeferranda, etiam hominum doctissimorum sententia anceps est. Opera vero procul dubio atque oleum periret, si, in hac praecipue descriptionis breuitate, omnes interpretationes allegarentur, praesertim cum istae pleraeque in arctius contrahi possint; siquidem B. D. Geierus omnes sententias de phrasi metaphorica, mitte panem tuum super aquam, ad tria capita reuocauit. Mihi visum est, ex illis aliquas seligere, easque, utpote caeteris potiores, breuibus recensere, quidque de iis videatur, salua auctorum existimatione addere.

§. II.

Vt aetate, sic ordine praecedant Iudaei, quorum nonnulli phrasin dicti nostri allegatam, ut multa alia, proprie capiunt. Hinc ex Coheleth Rabba h. l. quendam singulis diebus accepisse panem rotundum et proiecisse in mare; quodam vero die emisse piscem, quo discisso inuenisse magnum margaritarum thesaurum. Inde vulgo de ipso fuisse dictum; iste est vir, cui semper perstitit panis in aquam proiectus, iuxta id, quod legatur: *proiice panem tuum super aquam*, Aug. Pfeifferus auctor est

Dubiis Vexatis L. XCIX. p. 666. Adnumerandi etiam huic sententiae videntur isti Aben-Esrae tribules, quos ipse Comment. h. l. ait, explicare haec de piscinis, in quas panis proiectus, quamuis perire videatur, pisces in hominis cibum alat, nostris mensis inferendos Verum ipse, vt caeteris multo prudentior, et si non disertis verbis refutat, non tamen eo vt deueniatur, opus esse ait, suam eamque multo meliorem subiiciens sententiam. *)

§. III.

Nescio an paulo probabilior illorum sit interpretatio, qui per aquam intelligunt gentem atque personam, a qua nulla stabilis vtilitas expectanda videatur. Dubium quidem non est, per aquam interdum in sacris paginis intelligi gentem et personam, vt Ezech. XXXII, 13. 14. et alibi, inprimis cum Apoc. XVII, 1. 15. ὕδατα πολλά, quibus ἡ πόρνη ἢ μεγάλη infidet, ab ipso coelesti interprete per λαός, καὶ ἄγγελοι, καὶ ἔθνη καὶ γλώσσους explicetur, et Pf. XLVI, 4. multitudo hostium ecclesiae aquarum nomine significetur. Hanc esse Druffii quodammodo sententiam, supra Sect. I. §. III. p. 78. fuit obseruatum. Eandem etiam Raschii **) et aliorum tam Iudaeorum quam Christianorum esse, B. Aug. Pfeifferus in Dubiis Vexatis L. XCIX. p. 666. monet, et Alard. Vchtmannum ad Bechinat Olam p. 302. conferre iubet. Sed per aquam multitudinem populorum hoc loco indicari, ideo non videtur, quoniam vt sensus proprius, schemate remoto, efferendus esset: *congere beneficia in populum*, sic, ob seruandam paritatem, verba schematis

*) Verba Aben Esrae sunt ista: שלח י ויהיה מי שיש לו שיהיה נדיב כי ותהיינה ידיו פתוחות למי שיוכיר ולמי שאינו מכיר ויש אומרים כי אלו המים הם מימי בריכת ויש שם דגים ואין לנו צורך לפיוש הורה: i. e. ad vocem שלח observatur, quod monet Salomo, vt, cuiuscunque est, vnde possit esse liberalis, eius manus sint patentes, tam ei, qui sibi est cognitus, quam qui ignotus. Caeterum sunt quidem aliqui, qui dicunt, has aquas intelligi de aquis piscinae, in qua sunt pisces. Verum non opus est nobis hac interpretatione.

**) Verba Raschii ad פני המים haec sunt: עשה טובה וחסד לאדם שיאמר לך לבך עליו אל תראנו עור כארס שמשליך: i. e. confer beneficium et benignitatem homini, de quo tibi cor tuum dicit, te illum nunquam postea visurum esse, vt homo, qui proicit victum suum super mare. Comm. h. l.

tis vertenda forent, mitte panem tuum *in aquas*; hac autem ratione altera pars, de inueniendo pane post multa tempora, ad parabolam de re *in aquas* proiecta non bene collimaret. Rerum enim *in aquas* coniectarum inuentio est fortuita et incertissima, quae tamen hic certo euentura promittitur. Praeterea haec interpretandi ratio hoc etiam incommodi habet, quia per illam recedi videretur a mente Ecclesiae, qui dicit על פני המים *super aquas* proiiciendum esse panem. Si autem de multitudine hominum, quibus benefaciendum sit, intellectum voluisset, potius אל תוך המים vel אל קרב המים *in mare* proiiciendas facultates dixisset. Et sequeretur denique: ergo in illas aquas proiiciendum esse panem eleemosynarum indiscriminatum; quod tamen sana ratio et pias disfluadet. Sine discrimine enim porrigere eleemosynas, quodammodo impium et prodigum est, quia ex hoc bono maius malum non raro oriri solet.

§. IV.

Non magis idonea est illa longe petita Olympiodori, qui in aquis his beneficentium lacrymas atque misericordiam inuenit. Cum lacrymis, inquit, et misericordiae affectu facito eleemosynas, allegante Pineda ad h. l. p. 774. Verum enim vero duo sunt, quae, post et praeter illa a Pineda contra hanc exponendi rationem obseruata, illam duriores reddere videntur, tum quia hebraica phrasıs על פני המים non modum et affectum, quo distribuendae sunt eleemosynae, sed subiectum potius aut quidlibet aliud indicat; tum quia haec explicatio contraria fere esset aliis Scripturae S. oraculis, quae monent, hilari vultu dandas esse eleemosynas et non cum lacrymis: foret enim, vt suspicarentur, qui eas acciperent, inuito animo beneficium conferri, et sic sine dubio tristes a facie benefactorum discederent, quod, ne vnquam fieret, illum liberalitate sua immortalē laudem consecutum Romanorum Imperatorum operam dedisse legimus.

§. V.

An cum textu magis conueniat Hieronymi sententia, metaphoram ab agricultura desumptam esse existimantis, aequus lector iudicet. Videtur enim illi Salomo ad eleemosynam cohortari

hortari omnibus petentibus aequè largiter erogandam ac largiter agricola sua semina spargat. Nititur autem eius interpretatio illa hypothese, quod מים sint loca aquis pluuiis rigata atque ad proferendam post semina copiose sparsa vberem messem, apta. Veneror quidem tanti Viri in sacras litteras merita, quorum memoria apud posteros nunquam intercidet: si tamen modestissime dicere licet, quid videatur, rem ipsam probo, de modo metaphoram inuestigandi dubito. Liberalitatem sub similitudine feminis in agrum sparsi, quam commodissime commendari posse, nemo non largitur, ipso apostolo auctore 2. Cor. IX, 6. At Salomonem tunc de agricolis imitandis cogitasse, cum haec scriberet, e dictione hebraea elici vix posse videtur. Quis enim non intelligit, insigni quadam catachresi aruum pluuiis humectatum ipsas aquas appellari, et quam insolita auribus sit enunciatio, panem super aquas seminari? Quanquam enim non est dubium, quin et semen appelletur panis per metonymiam causae, et aruum aquis irriguum dici possit aqua, per eandem metonymiam adiuncti: non tamen decet tropos promiscue aut in scribendo adhibere, aut in textibus quaerere, sed caeterarum etiam orationis partium, subiecti aut praedicati, rationem habere oportet; siquidem in eo haud postrema decori, tum ubique tum etiam in dictione obseruandi, pars consistit.

§. VI.

Quod de B. Hieronymo, idem etiam de illorum statuerem sententia, qui innui volunt, largiendum esse sine spe recuperandi. Ita enim Salomonem accipiunt: da panem eiusmodi hominibus, in quibus beneficium non minus periisse videtur, ac si in aquas proiiceretur. Nempe res ipsa egregie placet. Effet enim auara adeoque impia liberalitas, eo consilio egenis largiri, ut cum amplissimo foenore recipiatur; imo Seruatoris monitum memoria semper, si quid benefacias, obuerfari debet, αγαθοποιεῖτε καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζετε, Luc. VI, 35. Sed si quid Scriptura abiciendum ut periturum dicit, non super aquas sed in profundum aquarum esse submergendum ait, v. g. Mich. VII, 19. על פני המים תטאותו *proiciet in mare profundum non omnia*

omnia peccata eorum. Nam quod על פני המים proiicitur, non omnino sine spe recuperandi perit, sed continenti per fluctus appelli, aut quocunque alio casu recuperari potest.

§. VII.

Recentissima est Reu. *Bayeri* meditatio, qui de liberalitate Ecclesiasten agere, cum caeteris interpretibus fatetur, in hoc tamen ab iis recedit, quod non tam de officio diuitum in egenos, quam de subditorum voluntate ad liberaliter de suo conferenda, quibus Principi ad bene administrandam rem publicam opus sit, praecipiat vir θεόπνευτος. Causae suae praesidium quaerit in connexionione cum antecedentibus, in quibus de Regibus agatur C. X, 16. sqq. Transire hinc auctorem ad subditos, quos velit v. 20. principum vitia ac temerarios conatus aequo animo ferre, et hoc commate, vectigalia sine murmuracione conferre, quanquam potior eorum pars ignavis in aula hominibus cedat, atque adeo nummi collati veluti in aquam coniecti videri queant. *) Veruntamen vt haec ingeniosa sane et oppido vera sunt, nec a me impugnantur, ita tamen argumento eius a connexionione petito opponerem, de nexu magnam esse disceptationem, nec de eo vsquequaque inter interpretes conuenire, alio alium non improbabiliter argumento ostendente; nec ego me ab eo, quem Sect. I. §. 2. duce *D. Michaelis* adoptauit, sine praegnantibus causis in contrarium adducendis, dimoueri paterer. Ecquid vero, si quis contenderet, nexum in eiusmodi libris promiscua morum praecepta tradentibus, qualia sunt Prouerbia et Coheleth, adeo

*) Erläutertem Grundtext vom Pred. Sal. p. 298. Der arme Unterthan muß oft dahin geben, was er selbst zu seinem Brodte und höchst nöthigen Bedürfnis brauchete, und solches wird hernach wohl so übel an Leute, die in Müßiggang, Hoffarth und Wollust leben, angewandt, daß es eben scheint, als wenn das Brodt ins Wasser geworfen wäre. Allein das soll ein solcher Unterthan nicht denken. Es ist seine Schultigkeit, seine Obrigkeit nicht zu richten und zu lästern, sondern einsältig zu geben, nach Rom. XII, 8. Gebet jemand, so gebe er einsältig. Oder wie Christus sagt: Laß die Linke nicht wissen, was die Rechte thut. Es wird sich bey dem letzten Gericht Gottes schon finden, wer zu seinem Unglück geherrschet hat, und zu seinem Glück ist ein einsältiger Geber gewesen.

adeo operose et anxie quaeri non oportere; cum ipsa ocularis inspectio doceat, pleraque non cohaerere, aut si quod videatur adesse vinculum, nonnunquam casu potius quam consilio factum esse? Repetantur hic, quae supra §. V. p. 10. ex B. Geiero circa hanc materiam adducta sunt. Ut taceam, etiam hic, quoad phrasin על פני המים subnasci posse dubium, quod §. antecedente mouebatur. Non enim tam *in aquam* rem proiicere, ubi pereat, quam *super aquas*, quibus seruari et aliorum deferri possit, iubentur a Salomone lectores eius.

§. VIII.

Tandem, cum in re consentiant plerique, affirmantes, liberalitatem commendari, in metaphora autem eiusque fundamento, vnde desumpta sit, discrepent, id mihi nunc imprimis agendum esse existimo, ut appareat, quorsum verba, mitte panem tuum על פני המים spectent. Et ad mentem auctoris proxime mihi accedere videntur ii, qui translationem a re nautica et a mercatoribus merces suas in regiones exteras exportantibus, et raro sine foenore redeuntibus, petitam esse statuunt. Sensus igitur similitudinis est: esto liberalis in egenos, ita quidem, ut mercatores imitans, merces suas nauibus non parce sed abunde onustis per fluctus longo et periculoso itinere in distitas regiones deferri curantes, largissimum tamen lucrum post complures interdum annos non frustra expectantes, elemosynas pro opum tuarum modulo largiter eroges; usum autem inde ad te redundaturum, quandocumque denique, ferius ocius, certo expectes. Ita Veteres Versiones omnes; ita imprimis B. Lutherus, cuius auctoritatem ut nunquam coeco obsequio sequitur nosster coctus, sic tamen, ubi bene vertit, merito tuendus est. Conabor hoc pro viribus, id acturus, ut causas pro eius translatione militantes in medium producam. Sistetur ergo nunc in sequentibus, et quidem

SECT.

SECT. III.

Vindicatio interpretationis Lutheri metaphoram a re nautica petentis.

§. I.

Praemissis adhuc, quae omittenda non erant, deferor nunc ad illud, quod in primis agere in animo erat, et cuius causa praecipue haec scriptio a me suscipiebatur. Nempe vindicanda nunc est illa, caeteris, quas Sect. II. collegit, multo potior B. Lutheri versio, et rationibus confirmanda. Quod tamen antequam aggredior, necesse erit, ut ante omnia, quae fuerit mens beati huius viri, constet. In proxime praecedentis Sect. §. VIII. mentionem iam iniecimus, quod interpretatio de re nautica petita, cum eorum sententia, qui innui volunt projectionem opum sine spe recuperandi, non simpliciter conveniat, sed ab ea quodammodo discrepet: Nam nautae non sine spe oceanum traiciunt, imo haec ipsa est, quae illis fiduciam addit, eosque tanto confidentiori animo turbinibus, fluctibus, naufragiorum periculo, sexcentis aerumnis in pelago subeundis obicit, ne utique hoc aufuros, nisi lucro locupletatos sperarent redituros. Contra ea spes omnis recuperandi illis perit, qui rem suam non tam *super aquas*, quam *in aquas* proiciunt, ita, ut, si eius quocumque fato iterum compotes fiant, praeter omnem spem fieri existimandum sit; quale Policrati, qui anulum suum pretiosissima gemma insignem consilio amici, mitigandae suae nimiae felicitatis ergo, in mare abiecerat, pauloque post in pisce in culinam allato repertum recuperarat, euenisse, rerum Samiarum, quatum ille olim potitus est, conditores referunt. Stante proinde hac diuersitate, B. Lutherus sibi ipsi parum constare, imo contraria statuisse videri posset. Nam metaphoricam hanc loquendi rationem, mitte panem tuum super aquas, a re nautica petiit, et tamen alibi de projectione opum sine spe ullius retributionis exposuit: quam duplicem interpretationem ita coniungi posse, ut textui respondeat, vix apparet. Pandit enim Lutherus animum suum de navigatione in versione Germanica, sic interpretans locum: *Laß dein Brodt über das Wasser fahren*, et in Tom. III. Ien. Lat.

ad h. l. ita scribens: *si diu vixeris, inuenies illum panem, quem proiecisti super aquam.* Quod vero Lutherus etiam persuasum sibi habuerit, Ecclesiasten simul innuere voluisse sententiam de proiectione opum sine spe recuperationis, non minus patet ex T. III. Ien. Lat. ad h. l. ubi inquit: *dicere vult Cobeth, large da, etiamsi tibi videatur periisse eleemosyna et panis in aquam cadere.* At salua B. Megalandri res est, nec me causa, quam agere suscepi, casurum metuo. Aut enim paulo liberalius commentatus est, quam transtulit; aut in versione sua nauigationem in omni complexu suo accepit. Si illud; merito de genuina eius sententia ex versione iudicatur, quae maiori semper cum cura instituitur quam oratio ad auditorium, ubi liberales esse solent concionatores, non semper, inprimis quando incidenter saltem de aliqua materia tractant, fontium ac proprietatis vocum rationem habentes: Si hoc, sane tanto minus secum ipse pugnat, eleemosynas erogandas esse etiam nonnunquam sine spe recuperandi, quanto saepius fit, ut mercatoribus omnis spes commodi e nauigatione sua capiendi decollet; obstat enim illi iactura, naufragium, piratarum vis et infidiae, tres illae nauigantium pestes. Hinc apparet B. Lutherum non inegisse in vulgare illud, Spiritum S. eiusque causam ministerialem Salomonem duplicem sensum vnius loci intendere non potuisse, quia dicti cuiusuis non potest non vnicus tantum esse sensus, uti Sect. I. §. I. monitum fuit. Nam certum hoc est, si duae interpretationes contrariae et contradictoriae in se contineant, quae se mutuo tollant; et tales sensui a Spiritu S. intento non possunt esse conformes: secus, si commode fieri potest, ut schema ob similitudinem latius patentem, etiam ad plura, in quibus cum subiecto conuenit, applicetur, modo teneatur illud maxime tertium, quod scriptor sacer potissimum intendit, et illud quidem per regulas bonae interpretationis diligenter explorandum. Ergo Salomo et cum illo interpres Lutherus potuit eleemosynas sub similitudine nauigationis ita animo concipere, ut illa duo indicaret, primario quidem, studium largiter illas distribuendi, et secundo, abiiciendam spem certissimam et absque contrarii metu, lucri temporalis ex ista in hac vita capiendi. Interpretatus est ergo
Vir

Vir ista aetate sane doctissimus, deque sacro codice et simul de ecclesia meritissimus *de nauigatione*. Hinc nil amplius superest, quam vt causae allegentur, quae Lutherum, vt ita verteret, mouerint, nosque, vt ei accedendum esse existimaremus.

§. II.

Sapientissimum Regem in conscribenda hac admonitione ad eleemosynas largiendas verbis metaphoricis concepta, ad nauigationes respexisse quibus videtur, de quibus supra Sect. I. §. 3. p. 8. illi probabili *primo* argumento adiuuantur hoc, quia ad illas allusisse ab eius indole affectuque alienum non est. Constat enim inter omnes de maxima eius circa rem nauticam occupatione, et quam exinde per omnem aetatem suam cepit, suauitate. Non enim solum Salomo iuuenis, cum regno a Patre Davide accepto de templo aedificando cogitaret, pacto cum Hiramo, Rege Tyri, foedere, necessarias materias ex monte Libano ad littus maris mediterranei delatas nauibus in Palaestinam deuehi curabat, sed et post absolutum illud immortalis memoriae et infinitorum prope sumtuum opus aetate prouectior nauigationis ope aulam ciuesque suos locupletare conabatur. Emisiss enim cum Hiram classē ratibus ad extremas Ophiri oras id dabat operam, vt auri, argenti, eboris aliarumque rerum vsu iucundissimarum vis ingens afferretur, nec quicquam reipublicae suae ornandae augendaeque proficuum desideraretur, 1. Reg. X, 22. 2. Par. IX, 21. Haec ille animo adhuc tenens, cum de liberalitate scriberet, non est dubium, quin de isto studio, quo olim tantopere delectabatur, cogitauerit, et vtilitatis insignis, quam inde ceperat, memor, ad commodum haud dispar sperandum, beneficiendi studiosos hac similitudine excitare voluerit. Hinc et alibi nauium mentionem iniicit, vt, cum viam illarum in mari, rebus admirandis adnumerat Prou. XXX, 19. et vxorem probam nauis optimis mercibus onustae comparat. l. c. C. XXX, 14. Nolim mihi imputari, quod huic momento plus aequo tribuam; video enim, quam infirmum sit; neque alio facit aut alio affertur, quam vt appareat, ab ingenio auctoris non alienam esse illustrandi rationem a nauibus desumptam.

oblitum est apud eos §. III. *At multo firmitus argumentum secundo loco pro hac interpretatione suppeditat phraseos ratio.* Quod enim attinet verba fontium על פני המים *ea ipsa legimus Ies. XVIII, 2. vti Sect. I. §. 3. p. 8. iam iam indicatum fuit, vbi de nauibus trans mare mittendis vsurpatur. Nulla vero ex omnibus Sect. II. allegatis sententiis ad proprietatem horum verborum propius accedit, quam illa, quae a nauigatione est desumpta.* In ipso autem limine inpingit interpres, qui a propria significatione vocum recedit, dum nulla mouet necessitas. Quod vt clarius appareat, age! perlustremus omnes istas differentientium sententias, vt quam bene secusue istae cum hebraica phrasi conueniant, appareat. Et Iudaeorum quidem locum hunc secundum litteram capientium nugae tum per se corruunt, quia nemini mentis compoti vnquam incidere potest, agere velle, cuius nullus plane finis est aut vtilitas; quorsum autem panis aliquis proprie in aquam proiectus? tum a phrasi ideo longius absunt, quia materiae graues eum in finem, vt subsidant, in aquas proiciendae, potius dicuntur מים על הים *aut מים בים* radice שלך magis quam מים adhibita, vt Ezech. V, 4. Ier. LI, 63. C. XXXVIII, 9. Ies. XIX, 8. Gen. XXXVII, 22. Exod. XXXII, 24. Ion. II, 4. etc. Quod ad eos spectat, qui per aquam gentem atque personam intelligentes, hunc inde sensum eliciunt: benefaciendum esse hominibus longe plurimis, isti quidem nil affirmant, quod aut a veritate rei ipsius recedat aut a significatione מים alienum sit, sed integrae tamen phraseos, *mittere super aquas* rationem non habent, quam vix vllibi sacrarum litterarum hoc sensu inuenient, vt significet distribuere inter multos. Quam autem lubricum sit, ex vnus particulae vsu metaphorico, aliquibus in locis fundato, ad illum eundemque sensum in alio loco, aliis accedentibus vocabulis syncategorematicis, concludere, quilibet facile intelligit; imo quam facile sit, si hac ratione procedere fas esset, quilibet ex quolibet auctore exculperet, quis est, qui non videt? Non, si מים alicubi dicuntur gentes, ergo, mittere super aquas, est, distribuere inter gentes. Hoc etiam valet de illorum interpretatione, quae

quae aquas pro lacrymis fuit. Nam et hic quodammodo committitur fallacia compositionis et diuisionis. Lacrymas dici *aquas* non negatur, nec, lacrymas metonymice, adiuncto pro subiecto posito; indicare afflictos; et hos iterum synecdochice, cum genus pro specie vsurpatur, egenos notare, non improbabile est; sed an haec metalepsis in compositione cum aliis vocibus, huic nostro loco sit congrua, illud est, quod non probant illius auctores: sunt potius caeterae voces hancce phrasin constituentes, a natura subiecti רֹדֵן מַיִם, si pro lacrymis aut lacrymantibus supponit, alieniores. Lectorum meorum testor iudicium. Ad tropos autem duriores s. catachresticam vocum acceptionem sine summa necessitate nunquam confugere decet interpretem. Hieronymi sententia, cui metaphora ab agricultura desumpta esse videtur, ab intentione textus, vtut in se commodissima, ideo aliena est, quia praeter rationes iam allatas nec iterum iterumque repetendas, quomodo per *loca irrigua* homines beneficio digni et grati intelligi possint, non facile apparet; siquidem irriguum symbolum est felicitatis, fertilitatis et abundantiae; in irrigua autem seminare i. e. non egentibus impertiri, quid opus est? Equidem Ben-Sira, supra p. 6. fin. allegatus, vetustissimus Iudaeus, Ieremiae prophetae nepos aliquibus fuisse creditus, aliis idem cum Iesu s. Iosua, Siracide, cuius inter nostros biblicos apocryphos extant morum praecepta, vt Drusus praef. ad eius prouerbia commemorat, non parum adiuuare videtur Hieronymum; quia illum Salomonis mentem optime calluisse, aut ex traditione certe maiorum potuisse, probabile est. Opponit autem ille רֹדֵן מַיִם Chald. מַיִם אַקוּס, רֹדֵן מַיִם אַרִידוּם, distributiue pronuncians: *sparge panem super et aquas et aridum*, interprete Drusio: benefac promiscue siue pauperibus si diuitibus, vt agricolae semina in terram iaciunt, nulla habita ratione si humidi si aridi. At sicut aquae longius a fonte manantes aliquid limi ac sordium facile contrahunt, sic per ista sex circiter secula, quae certe inter Salomonem et Ben-Siram intercesserunt, sensus dicti Salomonei facile corrumpi additamento quodam potuit. Nec nobis quiuis, aut Iudaeus aut Christianus, saluis cuiuslibet meritis et auctoritate, tanti esse debet, vt nobis

sonsum tum phraeologiae tum ipsi rei contrarium obtrudat. Rei autem quam maxime aduersatur, promiscue et pauperibus et diuitibus benefacere. Adde, hoc ne quidem simili ab agricultura petito respondere. Nam quis agricola in arida et irrigua promiscue seminat? quod qui faceret, semen suum de industria perderet; praestare potius existimat, non seminare, quam feminis in terra arida iacturam facere. Et Christus diuitibus benefacere quodammodo prohibet. Luc. VI, 34. 35.

§. IV.

Vt igitur appareat, omnia verba, quae scriptor sacer adhibuit, longe liberius fluere et ab omni violenta detorsione longius abesse, si metaphora a re nautica petatur, quam si a quacunque alia, atque eandem ob causam Virum hebraice doctissimum B. Geierum hac ipsa commoditate commotum huic interpretandi rationi recte inhaesisse, ac B. Lutherum non sine graui causa fulsisse: age! nunc *tertio loco* similitudinem, quae beneficentiae cum re nautica intercedit, euoluamus, et hoc ipso sententiam, in qua adstruenda occupamur, tanto magis confirmemus. Nempe mercatores sunt, aut alii nummatiores, qui bona sua domi nata, frumentum, vinum, oleum etc. ad externos, sibi plerumque ignotos, non sanguine, non foedere, non linguae, saepe ne religionis quidem commercio iunctos emittere, et potiore diuitiarum suarum partem turbido mari committere solent, et interim bene sperat, fore, vt aliquando, si fortuna non fuerit aduersa, nauis cum aliis mercibus suas longe superantibus, redeat. Nihil est, quod horum omnium in beneficia non egregie dici possit, imo multa praeter ea sunt alia. Conuenit vtrumque subiecto, obiecto, modo, sine.

§. V.

Subiectum, cui hocce humanitatis officium incumbit, vt omnes quidem sunt homines, summi, medioximi, infimi, diuites, pauperes, noti, ignoti, sic inprimis, qui, veluti mercatores nauibus instruendis pares, caeteros facultatibus antecedunt, et quibus, vnde liberales sint, domi suae suppetit. Vt enim ne tenuissimae quidem fortis viduae suum λεπτόν in indigorum suppetias conferendum detrectare possunt Luc. XXI, 2. sic multo magis tenentur *οἱ ἔχοντες τὸν βίον τῆ γῆς καὶ τῆς κτίσεως* 1. Ioh. III, 17.

§. VI.

§. VI.

Obiectum, ad quod beneficia pertinent, ii sunt, quos transmarinis et infulanis, ad quos naues excurrunt, Salomo comparat. Non nautas, seu qui nauibus vehuntur homines, obiectum liberalitatis exhibere existimandum est, vt quidem Chaldaeus statuit, quem supra Sect. §. III. pag. 7. allegatum vide; isti enim labore suo stipendium merent, non, vt beneficium, gratis accipiunt; hi naulo soluto, non gratis aut ex beneficio vehuntur. Licet enim non negem, in beneficio etiam locandum quodammodo esse, si quis opulentus mercenarios suis sumtibus condeat, ad opus aliquod vile faciendum, alias otiosos futuros et aut cum summa paupertate colluctaturos aut conatibus prauis lucraturos, vnde viuant: non tamen istam stricte et proprie beneficentiam aut liberalitatem dixeris. Benefaciendum est igitur, per istam a transmarinis desumptam similitudinem, non notis, cognatis, familiaribus, ciuibus, olim bene de te meritis *tantum*, quam et his et maxime quidem; amor enim ordinarius incipit a se ipso et a suis; et tunicam veste propiorem esse pronunciat adagium; vtut hoc qui faciunt, quemadmodum aliquam, sic non magnam tamen laudem ferunt, ethnicis et publicanis non praestantiores, Matth. V, 47. sed et ignotis ac peregrinis, qualis erat ille vulneratus a latronibus viator praetereunti Samaritano; duo illi simulatis mortalium personis peregrinatores coelites, Lotho; Moses exul Iethroni sacerdoti Midianitico. *) Nam *על פני המים* *super aquas*, formaliter

*) Huc pertinet Raschii ad hunc locum Coheleth Commentatio, cum ad verba *עוד ימים באים והקבל כי ברכ הימים יגו* ita inquit: *עוד ימים באים והקבל כי ברכ הימים יגו* ita inquit: תשלומיך, דאה מה נאמר ביתרו קראן לו ויאכל לחם, ומכור שהיה מצרי ולא יראנו עוד, מה היה סופו, נעשה הורנו ומלך על ישראל: והכניסו וזכו בניו ובני בניו לישב בלשכת הגוים: i. e. *Venies tandem tempus, cum accipies compensationem pro tuo beneficio. Vide quid de Iethrone rotatum legamus Exod. II. 20. Vocate eum,* (Mosen, inquit ad filias,) *et nobiscum coenet. Potuisset existimare, eum esse Aegyptium, nec unquam imperum a se visum iri. Sed quis erat euentus? Fiebat gener eius et Rex Israelis, et adducebat eum ad synagogam et religionem Iudaeam, et digni habiti fuerunt filii nepotesque eius, habitare inter iudices Synedrui.* De לשכת הגוים aula ex lapidibus caelis extructa, in qua habitabant iudices Synedrui s. Consistorii magni assessores, vid. Buxtorff, Lex. Targ. Talm. voce גוים p. 414.

ter non denotat obiectum beneficiorum, sed pertinet tantum ad ornatum et complementum schematis; verum id, quod per ellipsin textus sacer silet, nempe ista regio, quae trans mare est, eiusque incolae, ad quos navis excurrit, ii sunt, qui in schemate indicantur beneficio affiendi. Ut adeo, quemadmodum *mittere navem supra s. trans aquas* significat, mittere eam ad eos, qui trans aquas habitant, sic et, *panem supra s. trans aquas mittere*, sit, illum ad *transmarinos* s. longissime abhinc diffitos ac facie amicitiae ignotos mittere. Et hoc est, in quo ab iis, qui de obiecto huius textus paulo aliter sentiunt, nos dissentire supra Sect. I. §. 3. init. p. 6. praemonebamus.

§. VII.

Porro si de modo beneficiorum quaeratur, quo sint imperienda; schema innuit, esse hoc praestandum *celeriter et lubenti animo*, nec vlla, quantum fieri potest, interiecta mora, ut nauigium plenis velis repente et vltro per fluctus fertur, nec ab inuitis, verum a volentibus cupidisque mercatoribus instruitur, de quo et supra §. 8. fin. porro *solicite*, ut non tam expectes, donec precibus tua ab egenis sollicitetur liberalitas, quam ut quaeras etiam, si qui et ubi sint, quibus beneficias, Abrahami et Lothi exemplis ante foras suas expectantium oculisque circumlatis studiose quaerentium, quos hospitio exciperent; sicut qui nauigationes instituunt, aut nauigia clauo dirigunt, non sine cura aut circumspeditione illud agunt; item *lagiter*, ac pro facultatum quidem ratione, ut naues non parce, sed abunde onustas extremos ad Indos ex emporiis emitti constat; tandem *confidenter* ac plena spe diuinae, gratiosae tamen ac prorsus immeritae compensationis, ob benignissimas numinis promissiones fallere nescias; ut nunquam mercatores sumtus in nauibus instruendis facturi essent, nisi spe admodum probabili insignis lucri alerentur; qua non nisi raro per naufragia excidunt.

§. VIII.

Poffet et de *sine*, vtrinque etiam eleganter respondente, prolixè differi, nisi scriptiunculae huius ratio de sine faciendo esse iuberet cogitandum. Caeterum quia pleraque huc facientia Letorum ingenio facile suppleri posse videntur, pauca quaedam, ne quid intactum fuisse praetermissum iure dici queat, subiicio.

cio. Nauibus qui merces exportant, id eo faciunt, vt exterorum inopiam opibus suae patriae indigenis leuent, et quibus illi abundant, ad se transferri curent, cum ciuibus suis comunicandas, sufficientiae et ciuilis cuiusdam beatitudinis gratia. Qui liberales sunt, post Dei honorem obsequiumque eius praecepto de suppetiis egeno ferendis debitum, primo semper loco ponendum, et quae ne nauium quidem moderatores postrema parte habere debent, id recte animo intendunt, vt tum egenis per suam benignitatem bene sit, paupertatis onere quodammodo leuatis, tum egenorum piis votis, quorum, si prohi sint, magnum profecto pondus est, apud Deum remuneratorem adiuuentur, tum et temporalium, si Deo visum fuerit, certe spiritualium et aeternorum pro hisce caducis nummulis bonorum messem metant. Quod, qui sperant atque per modum finis intendunt, recte et ex benignissimi Numinis voluntate faciunt, si modo omnem opinionem meriti diligenter remoueant, non taxandi; quia, ni vellet a liberalibus sperari, non profecto promississet; quod in ea Theologiae parte, quae morum praecepta explanat, pluribus traditur.

§. IX.

Quarta ratio, pro B. Lutheri et qui eum sequuntur, militans interpretatione, inde peti potest, quod nil in ea sit, quod vel cum textu vel cum re pugnet. Fateor, me non iam prauidere posse, quid excepturi sint, quibus haec non satisficient; mihi certe interpretes euoluenti, praeter vnicum Pinedam, nullus est oblatas, qui argumentis in medium prolatis istam sententiam directe improbasset: sed duo tamen succurrunt, quae fortasse eos offendere queant. *Primum* est, quod Pineda ad h. l. etiam Caietano, qui haec de navigatione explicuerat, tribuit, sequi nempe, longe hinc *diffitis* et *peregrinis* a nobisque *distantibus pauperibus* benefaciendum esse, non aequae terrestri itinere ad vicinos et tenuiores cognatos hancce commendatam a Salomone liberalitatem spectare p. 774. Non fuit mihi copia ipsum Caietanum inspiciendi, et, annon vim eius

INSER

E

ver-

verbis Iesuita intulerit; iudicandi. Caeterum non probabile est, Caietanum haec exclusiue accipienda voluisse, quasi non, vti longius absentibus sic aequae praesentibus oporteat erogari. E re ipsa certe haec exclusiua non sequitur, habet potius, quod Salomo de nutriendis etiam distantibus pauperibus ait, naturam argumentationis a maiori ad minus. Nempe si id, quod magis difficile est, praestare tenemur, quanto magis id, quod minus difficultatis habet. Si ad alendos transmarinos tua te obligat pietas, quanto minus hoc officium ciuibus tuis indigis negari potest. Alterum, quod obiici posse suspicor, esset fortasse, $\tau\omicron$ על non tam *trans*, terminum *ad quem*, quam *super* aquas, subiectum panis accipiendi, denotare. Sed nostra interpretatio hanc propriam particulae significationem non impugnat aut repudiat, retinet potius; manent enim aquae פניו על שר super quarum *superficiem* panis mittendus est, subiectum, sed quatenus conceptum aliquem voce distincta non expressum, verum latentem, inuoluit; nempe subintelligimus terminum *ad quem*, scilicet pauperes transmarinos, per ellipsin omissum. Vt taceam, ab hebraicae linguae genio alienum non fore, si etiam $\tau\omicron$ על quod, quam varie significet, ex iis, quae B. Glassius collegit Philol. S. L. III. Tr. VI. Can. 12. p. m. 1057. patere potest, notio *trans* et *ultra* tribueretur. Hoc confirmat laudatus Glassius, illo Ezechielis C. VII. 26. vbi dicitur: הרה על הרה calamitas *ultra* calamitatem ventura; illustratque ex graeco ἐπι, huic particulae על in phrasi nostra plane analoga. Quod enim frequentissimum in ebraeo codice est פני הארץ על יושביו Noui Testamenti stylo effertur ἢ καθήμενοι ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς Luc. XXI. 35. Hinc locum Pauli Phil. II. 27. λύπην ἐπὶ λύπην dolorem *ultra* dolorem vertit. Vnde iterum recte Lutherum: Laß dein Brodt über das Wasser fahren, sine vlla in textum sacrum licentia aut duritie vertisse constat.

* * *

DISSERTATIONIS CONSPECTVS

Prooem. de quorundam lo-
corum in Cobeletb obscuri-
tate §. I.

de auctore Cobeletb variae
sententiae §. II.

de causa, cur locus ex Cap.
XI, i. huic tractationi ele-
ctus fuerit §. III.

Sectio I. tractat de loci vocabu-
lis et phrasibus.

phrasium et vocabulorum ex-
pendendorum necessitas
§. I.

שלח לחמך quid sit? §. II.
in םימי פני המים obiectum
personale contineri osten-
ditur §. III.

in כרב ימי םימצאנו
euentus continetur, quae
verba tamen varie expli-
cantur §. IV.

diuersissimae circa hunc lo-
cum sententiae §. V.

Sect. II. earum potiores recen-
set.

diuersitatis tantae origo §. I.
a Iudaeorum quibusdam םי
םי proprie accipitur
§. II.

a Raschbio et aliis, pro multi-
tudine hominum §. III.

ab Olimpiodoro, pro lacry-
mis miserentium benefa-
ctorum §. IV.

ab Hieronymo, similitudi-
nem ab agricultura de-
sumtam existimante, pro
agro aquis irriguo §. V.

ab aliis, pro largitione sine
spe retributionis §. VI.

ab alio, pro conferendis ma-
gistratui aequo animo ve-
tigalibus §. VII.

a Luthero ad rem nauticam
refertur §. VIII. Hinc

Sectione III. Lutherus vindica-
tur.

Lutheri versio et eius a se
ipso apparens dissensus
§. I.

defenditur 1) argumenta
probabili ab indole Salo-
monis, navigationum stu-
diosi §. II.

2) e phraseos significatione
§. III.

3) ex apta comparatione in-
ter navigationem et elee-
mosynas §. IV. Conue-
niunt enim subiecto §. V.
Obiecto §. VI. modo §. VII.
fine §. VIII.

4) ex eo, quod nihil solide
contra hanc explicationem
Lutheri excipi potest, aut
certe adhuc exceptum
fuit. §. IX.

CLARISSIMO, NOBILISSIMOQVE DOMINO
M. GLEISBERGIO,
DISSERTATIONIS HVIVS AVCTORI DOCTISSIMO,
S. P. D.
P R A E E S.

Quod alii bonarum artium et scientiarum Studiosi, cum ex Academiis in patriam reuertuntur, Magistrorum suorum ambiunt testimonium, ut qua industria ab illorum ore pependerit, Patronis domi confirmant; id TV, VIR CLARISSIME, ex TE elicis, et non sine laude exemploque pluribus imitando, in publicum conspectum tum illorum, quibus imprimis profectuum Tuorum reddenda est ratio, et quorum auctoritate ad ecclesiam ornandam propediem, ut spero precorque, admoendus eris, tum amicorum civiumque Tuorum producis. Dissertationem enim hanc, quam doctorum iudicio sistis, multis literis ~~et~~ longe potiore fore non est cur dubites; quia domum allata ex academiis testimonia, quam diligenter quis collegiis interfuerit, hoc, quam recte in iis Tu profeceris, ut constat facit. Tua est haec lucubratio, de qua meum potius, quam aliorum multo me praestantiorum in hac academia Virorum experiri iudicium, illiusque publice propugnandae me potissimum, qui Tuus in me singularis amor est, parastatam seligere voluisti. Nihil in ea deprehendi, quod non commode et Linguae sanctae genio congrue scriptum esset. Istum proinde ingenii Tui foetum Tua solertia dignissimum, temporisque in hac optimarum literarum mercatura optime locati locupletem testem ita reddo, ut hoc Tibi eruditionis specimen ex animo gratuler, spemque simul, Te partibus Tuis in conspectu cum doctis aggressoribus, quos Tibi non desore praeuideo, ex asse satis esse facturum tanto certiore concipiam, quanto Te peritiorum palaestrae huius gladiatorem in privatis nostris velitationibus, ubi Libros ecclesiae nostrae Symbolicos cum praestantissimis selectissimorumque sane ingeniorum Commilitonibus, quos ob singularem sacrarum profanarumque literarum peritiam magni facio, disputando excutis illustrasque, adhuc praestitisti. Faxit Deus O. M. ut, quos eo prosperante cepisti profectus haud profecto vulgares, in sanctioris coetus, quem Tuae fidei paulo post creditum iri omnino, emolumentum proferas, fideique in familia ~~divinorum~~ ~~et~~ ~~in~~ ~~instar~~, in auditorum salutem pie et prudenter dispenses. Scribebam VI. Id. April. c. 1o Icc XXXVII.

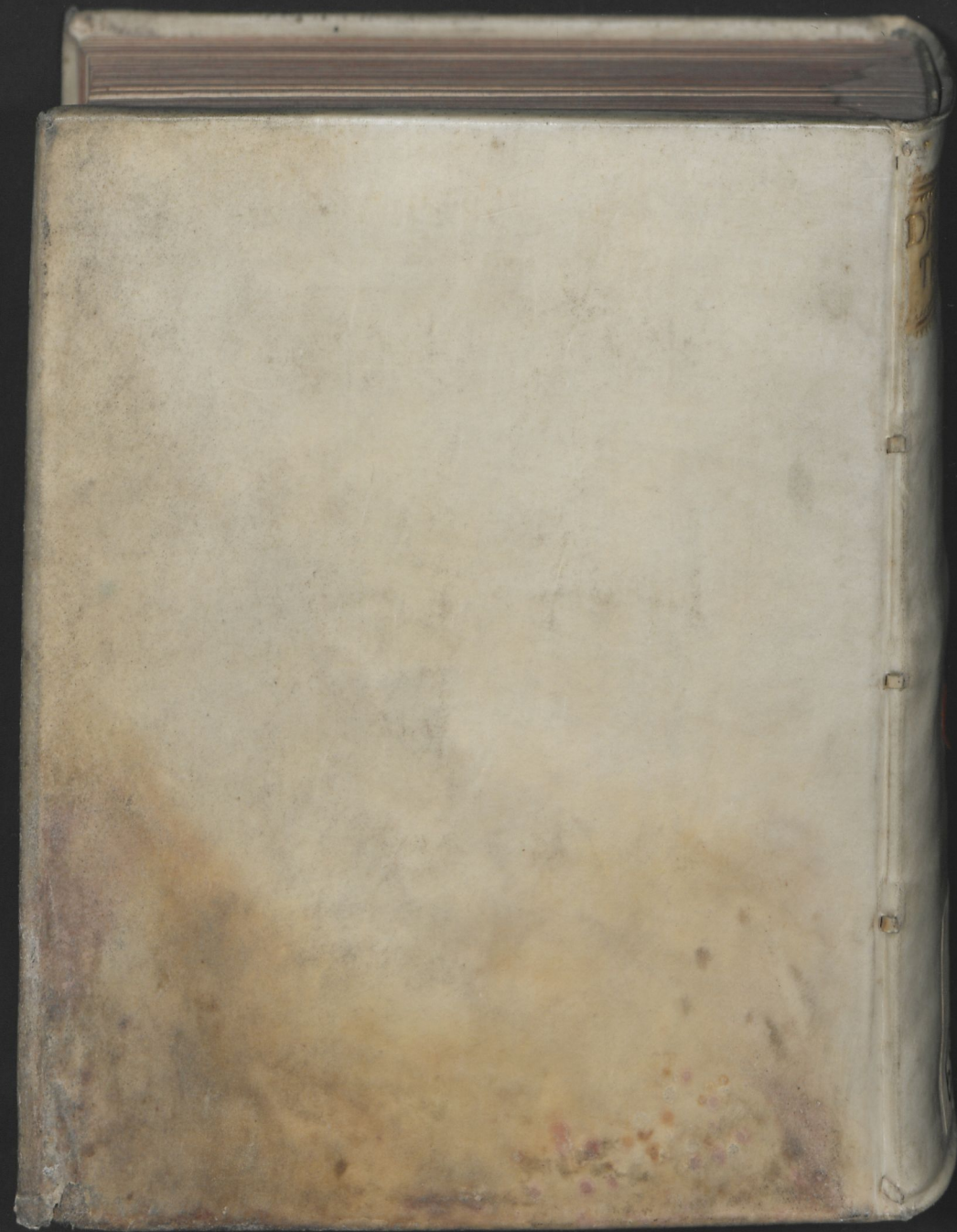

00 A 6333

EO-3h
Feb. 01

Zha ✓

Me ✓

921
משלחת הלהם
על פני המים

i. e.
DE
PANE SVPER AQVAM
MITTENDO

COHEL. XI. COMM. I.
DISSERTATIO PHILOLOGICA
QVAM

PRAESIDE
DN. IOHANNE CHRISTIANO
HEBENSTREITIO

SS. THEOL. DOCT. ET LINGV. SANCTAE
PROF. P. O.

PRAECEPTORE SVO AD CINERES
VSQVE DEVENERANDO

IN
ACADEMIA QVAE LIPSIAE FLORET
DIE XII. APRIL. A. R. S. CIOSIOCC XXXVII.

ΣΥΜΦΙΛΟΛΟΓΟΥΝΤΩΝ

EXAMINI SVBMITTIT
A V C T O R

M. IO. GOTTLOB GLEISBERG

SIEGERSDORFFIO LV SATVS.

L I P S I A E
EX OFFICINA LANGENHEMIANA.